

LOCUL ȘI ROLUL ENERGIEI ÎN DEZVOLTAREA DURABILĂ A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

THE PLACE AND THE ROLE OF ENERGY IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ROMANIAN SOCIETY

Col.prof.univ.dr. Daniel DUMITRU*
Drd. Dan BORDEIANU**

Energia, alcătuită dintr-o serie de elemente componente de bază (resurse, prospecțiune, producere, transport, distribuție, consum), reprezintă, în general, prin fiecare dintre aceste elemente considerate separat, dar și prin ansamblul lor, un sector strategic pentru economia unei țări, vital pentru dezvoltarea economică și socială a țării.

Energy, consisting of a series of basic components (resources, prospecting, production, transport, distribution, consumption), generally represents each of these elements separately, but also as a whole, a strategic sector for the economy of a country, vital for the country's economic and social development.

Cuvinte-cheie: energie; resurse energetice; dezvoltare economică; securitate; putere.

Keywords: energy; energy resources; economic development; security; power.

Energia constituie un suport logistic esențial al societății moderne, iar, datorită faptului că dezvoltarea nu se poate concepe fără a se lua în calcul și nevoile de consum energetic, ea devine și o problemă majoră a politicilor statelor. În prezent, evoluția fenomenelor din sectorul energetic demonstrează că, în nicio țară din lume, nu se manifestă fenomene de regres sau de stagnare a consumului de energie, ci dimpotrivă.

În același timp, ceea ce se constată este că finanțarea de către sectorul public a proiectelor energetice este în declin și nu asigură, mai ales în țările în curs de dezvoltare, creșteri semnificative ale investițiilor, constatându-se în același timp și creșterea concurenței în obținerea de finanțări, în general. Pentru ca acest lucru să nu conducă la constrângeri ale dezvoltării economice, este absolut necesar ca, atât în sectorul energetic, cât

și în sectoarele mari utilizatoare de energie, să se dezvolte politici și strategii realiste în domeniul energiei.

Totodată, dezvoltarea economică, asociată cu creșterea consumurilor energetice, trebuie să țină cont și de conceptul de dezvoltare durabilă, în sensul de sporire a capitalului național, în condițiile creșterii eficienței utilizării acestuia, cu respectarea, protejarea și conservarea mediului ambiant și a resurselor. Acțiunea asupra eficienței energetice este una dintre cele mai rapide și mai eficiente căi de a susține îmbunătățirea performanței unei firme în raport cu protecția mediului.

Considerăm că, odată cu extinderea Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, a crescut interesul țărilor occidentale pentru zona Caucazului, care este considerată parte a regiunii Mării Negre, regiune de importanță strategică în ceea ce privește securitatea internațională, în general, și securitatea nord-atlantică, în special, datorită poziției sale strategice, fiind dispusă între Occident și Orientul Mijlociu extins, și nu datorită marilor rezerve de resurse energetice, oleoducte și magistrale de transport hidrocarburi.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: daniel_dumitru@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: bordeianudan67@yahoo.com

Caucazul de Sud este foarte bogat în resurse energetice și are un mare potențial în ceea ce privește transportul hidrocarburilor, care, în opinia specialiștilor în domeniul energetic, este un garant al securității energetice a Uniunii Europene în viitor.

În accepțiunea noastră, energia reprezintă un bun global, atunci când piața energetică este eficientă și aprovizionarea nu este lovită de tulburări. Dacă piața energetică nu este eficientă sau aprovizionarea clientului global este afectată de tulburări, atunci rutele alternative și stocurile de resurse energetice devin foarte importante. Într-un posibil scenariu pesimist, unde transformările din piețele energetice din Asia de Sud-Est, din Africa de Vest și din Orientul Mijlociu paralizază Europa¹, ne-ar demonstra că tot ce investesc țările din Europa în domeniul securității energetice, în regiunea Mării Caspice, spre piața europeană capătă sens. Pentru acest motiv primordial, interesele Uniunii Europene și ale Alianței Nord-Atlantice doresc ca, în regiunea extinsă a Mării Negre, să se realizeze o stabilizare cuprinzătoare. Acest lucru se constituie, în opinia noastră, într-o oportunitate care poate fi foarte bine exploatată de România.

Unele oportunități sunt date de existența, în această regiune, a unor organisme și acorduri de cooperare.

România s-a implicat pe toate planurile pentru a crea un mediu stabil și securizat în zonă, uzitând de orientările politice majore, stabilite în cadrul OCEMN, și a încercat să strângă relațiile și să ridice dialogul la noi parametri între OCEMN-Uniunea Europeană. România este cea care a încercat recunoașterea, în plan regional, a OCEMN, ca interlocutor oficial al Uniunii Europene.

Țara noastră a început să abordeze problema rolului OCEMN în dezvoltarea dimensiunii stabilității și securității în zona Mării Negre, ocazie cu care a declarat că este disponibilă să dea tot sprijinul pentru elaborarea unui concept viabil pentru realizarea stabilității și securității în zonă și să identifice mijloacele necesare pentru a crește contribuția OCEMN în domeniu.

România a scos în evidență avantajele care se pot obține de către OCEMN, dacă se efectuează schimb de experiență între statele membre în domeniul economic, atât pentru evoluția procesului de integrare în structurile europene de securitate, cât și pentru cooperarea cu structurile regionale și europene.

Un obiectiv prioritar al țărilor membre OCEMN îl reprezintă promovarea cooperării în regiunea Mării Negre în ceea ce privește transportul, energia, protecția mediului, telecomunicațiile și combaterea crimei organizate transfrontaliere.

Acest lucru este pus în evidență și de faptul că deja Uniunea Europeană colaborează îndeaproape cu partenerii regionali pentru a întări stabilitatea energetică, prin *modernizarea structurii energetice existente și prin construirea de noi infrastructuri*. În acest context, Comisia Europeană dezvoltă, în colaborare cu partenerii săi, *un nou coridor energetic pe axa Marea Caspică – Marea Neagră*. Coridorul menționat anterior oferă mai multe posibilități tehnice pentru exporturile suplimentare de gaze naturale, prin zona Mării Negre, din Asia Centrală în Uniunea Europeană. Mai mult, luând în considerare creșterea cantității de petrol care tranzitează Marea Neagră, motiv de preocupare pentru siguranță și pentru mediu, Uniunea Europeană este interesată să *prevadă o dimensiune durabilă și ecologică în materie de petrol, în cadrul activităților sale de cooperare din regiune*. Mai multe proiecte de ocolire a Bosforului sunt deja luate în considerare².

Pentru a elimina dependențele, România și-a propus, prin Strategia Energetică a României 2016-2030, cu perspectiva anului 2050, o serie de măsuri, care pot fi duse la îndeplinire numai dacă se realizează un climat bun în ceea ce privește securitatea și investițiile în zona Mării Negre, pe care le prezentăm în continuare³:

- dezvoltarea proiectelor importante de exploatare a gazului natural, *onshore și offshore*, menite să reducă gradul de dependență de import în deceniile următoare;
- dezvoltarea investițiilor în explorarea geologică și în mărirea gradului de recuperare a resurselor din zăcămintele existente, inclusiv cele cu gaz asociat, în scopul de a menține o producție internă de gaz natural semnificativă;
- dezvoltarea extracției zăcămintelor descoperite de curând în Marea Neagră impune realizarea unei infrastructuri care să poată fi conectată la Sistemul Național de Transport (SNT).

Pentru integrarea în piața regională de gaz natural, cel mai important proiect este interconectorul Bulgaria-România-Ungaria-Austria (BRUA), inclus în lista proiectelor de interes comun (PCI) a Uniunii Europene.

O altă prioritate o reprezintă realizarea unei capacități suficiente de transport de gaze naturale spre R. Moldova. În același timp, este imperios să se investească în programe de modernizare și de rețehnologizare a infrastructurii de transport naționale, de creștere a capacităților de depozitare și de distribuție a gazelor naturale, în scopul de a se opera la presiuni ridicate, de a se reduce pierderile de rețea și de a crește flexibilitatea în operare.

Un alt obiectiv al Strategiei constă în crearea unei piețe energetice competitive pentru gazul natural, care să asigure transparență, să aibă un grad de concentrare moderat și un preț concurențial. Pentru a se putea face o coordonare cu piața de echilibrare a energiei electrice, trebuie să se atingă un grad de maturizare comparabil la nivelul celor două piețe; acest lucru se poate face numai dacă se armonizează legislația secundară. În opinia noastră, dezvoltarea pieței de gaze în țara noastră este cu aproximativ un deceniu în urma celei de energie electrică. În scopul asigurării unei tranzacționări flexibile, este necesar să construim instrumente și mecanisme cu care să intervenim în piață. Putem spune că este nevoie ca România să dezvolte unele mecanisme, instituții și instrumente cu care să intervină pe piață pentru a asigura tranzacționarea energiei în zonă, pe baze economice, fără de care chiar realizarea interconectorilor necesari (care permit fizic asigurarea tranzacțiilor de import-export) nu se poate încheia din punct de vedere comercial.

România poate valorifica poziția sa geostrategică și geopolitică pe care o are în spațiul pontic?

Datorită faptului că această regiune este situată în vecinătatea imediată a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene, dar și a Orientului Mijlociu extins, amplasarea facilităților militare americane pe teritoriul românesc și bulgăresc în apropierea țărmului Mării Negre, acumularea unor probleme ale Europei a căror cale de rezolvare nu s-a găsit (conflicte înghețate, crima organizată transfrontalieră, deficite democratice ș.a.), dar și existența unor bogate bazine de hidrocarburi, care prezintă interes pentru țările membre ale Uniunii Europene și pentru SUA, duc la creșterea valorii strategice a țării noastre în zona Mării Negre, în special pentru comunitatea europeană și euroatlantică. România, împreună cu Turcia și cu Bulgaria, în premieră a promovat, în cadrul Alianței Nord-Atlantice, tema regiunii Mării

Negre, pe timpul pregătirilor Summitului de la Istanbul. În aceste condiții, importanța acestei zone pentru comunitatea euroatlantică și faptul că NATO și-a arătat disponibilitatea în a-și dezvolta rolul în această regiune, în completarea inițiativelor în zonă, și-a găsit consacrară, pe parcursul comunicatului acestui Summit.

Rolul NATO în problema energetică a statelor europene este motivat pe baza argumentului, conform căruia majoritatea membrilor NATO sunt afectați de o problemă de securitate în domeniul energetic. Cu toate acestea, NATO, chiar și în contextul largirii acțiunii acesteia, nu are nici un fel de responsabilitate sau de jurisdicție în acest domeniu. Mai mult decât atât, NATO nu beneficiază de nici un fel de instrumente specifice pentru soluționarea unei astfel de probleme, fie ea și de securitate⁴. Utilizarea forței militare iese din discuție, iar alt instrument pe care îl poate utiliza Alianța este cel al dialogului. Însă, pentru statele europene, nu aceasta este miza majoră în implicarea NATO în problema energetică. Țările din Europa au încercat să atragă NATO spre rezolvarea acestei probleme, pentru că Uniunea Europeană credea că, dacă atrage SUA în rezolvarea problemei securității energetice, se va putea folosi de influența acestei puteri pentru a bloca influența Moscovei. Federația Rusă refuză ratificarea Cartei Energetice promovate de Uniunea Europeană, deoarece consideră că acest document este dezavantajos pentru Rusia din punctul de vedere al câștigurilor pe care aceasta le va înregistra. În urma analizei documentelor Uniunii Europene, vedem că în acest caz se pune în discuție „securitatea aprovizionării” (*security of supply*), pe când, în documentele celorlalte organizații, se vorbește, în general, despre „securitate energetică” (*energy security*).

Uniunea Europeană favorizează, în prezent, o politică împăciuitoare la adresa Moscovei, optând pentru soluții în domeniul politic și economic la problema energetică, prin promisiunile făcute Rusiei de a-i oferi un acces mai mare la piața energetică europeană, respectiv, Uniunea Europeană promite să permită Gazprom-ului acces la piețele energetice din Franța, din Spania și din alte state vestice, care, până în prezent, rămân, relativ, sub monopolul producătorilor interni. Această promisiune este privită cu suspiciune și cu reținere de către Moscova, având în vedere reglementările generale în privința pieței energetice comune.

Teama europenilor se îndreaptă, din acest punct de vedere, în două mari direcții⁵: în primul rând, există teama dependenței din ce în ce mai mari de sursele de energie rusești (momentan, UE își asigură aproximativ 50% din nevoile energetice de pe piața rusească, însă se estimează că această proporție va crește la 70%, în următoarele două decenii), care s-ar putea traduce în influență crescută a Moscovei asupra Europei – respectiv, europenii se tem că Rusia va utiliza resursele energetice ca instrument de influențare politică, așa cum a mai procedat.

În al doilea rând, europenii se tem de faptul că Rusia ar putea oricând să închidă robinetul la gaze și la petrol, ceea ce ar periclita serios securitatea europeană, care ar resimți din plin penuria acestora, sau ar putea să încerce să utilizeze acest „semi-monopol” asupra pieței energetice europene pentru a obține profituri bănești, fie prin creșterea arbitrară a prețurilor, fie prin extinderea controlului său asupra rețelelor de distribuție și de transport al gazului și al petrolului din Europa, ceea ce ar oferi Moscovei un avantaj strategic important asupra Europei, prin posibilitatea utilizării acestora de către europeni sau prin perceperea unor taxe de tranzit sau de utilizare arbitrară. Problema este mult mai profundă, este vorba, de fapt, despre integrarea pieței energetice la nivel comunitar pe de o parte, care se anunță o problemă sensibilă, iar pe de altă parte este vorba despre deschiderea mai largă a pieței europene către competitori străini, care nemulțumește producătorii interni ce riscă să piardă monopolul asupra piețelor interne.

De aici și presiuni crescute din partea acestora asupra guvernelor naționale de a nu se realiza o deschidere excesivă către Rusia. Uniunea Europeană încearcă în esență să rezolve o dilemă internă. În acest context, NATO pare să se integreze și mai puțin în peisaj. Astfel, Uniunea Europeană angajează NATO în problema securității energetice pentru a mai rezolva diplomatic încă o problemă care se profilează: parteneriatul strategic dintre Germania și Rusia, care s-ar putea materializa printr-o conductă între cele două țări, pe sub Marea Baltică. Realizarea unui astfel de tratat bilateral între cele două state ar conferi Germaniei o postură de preeminență asupra celorlalte state europene, care ar rămâne vulnerabile din punct de vedere energetic. Acest lucru pare la fel de inacceptabil pentru statele europene, care au început deja să reacționeze contrar acestei posibilități. Statele

baltice se opun acestui proiect comun ruso-german. La aceasta, se pare că se adaugă și opoziția Suediei la acest proiect, de teamă că ar conduce la o prezență militară rusească nedorită în Marea Baltică. Alte state, precum Polonia, propun o perspectivă mai integrată pentru soluționarea problemei energetice – și anume constituirea unei piețe comune europene a energiei, care să dispună nu doar de infrastructură largă de transport și de distribuție, să beneficieze de o diversitate de surse pentru achiziționarea resurselor energetice, dar și de capacități de stocare a rezervelor energetice mai mari, astfel încât să permită statelor europene care traversează o perioadă de penurie de energie să împrumute astfel de resurse vitale de la alte state partenere europene.

Momentan, Polonia blochează negocierile UE-Rusia în această privință, mișcare profund dezaprobată atât de Bruxelles, cât și de Moscova. Din acest punct de vedere, rolul NATO este, de asemenea, unul secundar, vizând solidarizarea Germaniei cu restul statelor europene, unele dintre ele și membre NATO. Dimensiunea de securitate a problemei energetice, la nivelul Europei, pare așadar să fie, mai degrabă, o exagerare a guvernelor europene, presate de interese economice interne, ca răspuns la o serie de pretenții ale Moscovei cu privire la accesul pe piața europeană. Implicarea NATO se speră că va intimida Moscova într-o atitudine mai „flexibilă” față de UE. NATO devine astfel modalitate de presiune diplomatică indirectă asupra Moscovei și de solidarizare a Germaniei. Rolul NATO în această dispută este unul pur politic. Toate acestea vor influența decisiv fizionomia politicii de securitate energetică a României.

Însă situația pare cu atât mai complicată pentru România cu cât, în ceea ce privește NATO, securitatea energetică se referă numai parțial la dependența Europei de gazul, respectiv, de petrolul rusești și este, mai degrabă, îndreptată către securizarea accesului la resursele energetice la nivel mondial și securizarea rețelelor de transport ale acestora către producători. Inițiativa în privința securității energetice, care reprezintă o temă majoră și pe agenda Summitului de la Riga, susținută de SUA, se referă mai ales la acele resurse energetice plasate în zone cu risc mare de conflict sau de instabilitate, adică Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Est; ea se referă numai tangențial la problema europenilor. Acest lucru este întărit de declarația unui oficial de

la Casa Albă⁶, care susține că negocierile în privința energiei dintre UE și Rusia reprezintă o problemă strict între cele două părți, pe care acestea trebuie să încerce să o soluționeze pașnic, prin dialog și prin mijloacele pieței libere. În această ecuație se pune întrebarea care este rolul pe care diplomația românească și-l poate asuma?

În prezent atât UE, cât și Rusia au de pierdut în egală măsură din eșecul negocierilor privind livrările de gaz ale Rusiei către UE, deoarece Rusia nu are acces imediat la alte piețe, prin care să suplimenteze pierderea pieței europene – deși, în prezent, încearcă, prin APEC, să obțină acces la piața chineză –, iar UE nu are surse alternative de procurare a resurselor energetice pe termen mediu și, eventual, pe termen lung. În mod ironic, teza rusă a „dependenței reciproce” poate funcționa chiar mai bine decât sperau rușii⁷.

Pentru expolatarea acestor oportunități, ar trebui să fie elaborate o serie de măsuri⁸:

- *măsuri generale*, valabile pentru toate subsectoarele energetice (minier, producere, transport, distribuție și înmagazinare a gazelor naturale și a produselor petroliere, precum și producere, transport și distribuție energie electrică și termică);

- *măsuri specifice domeniilor*: protecția mediului, eficiența energetică, restructurare /privatizare și accesare a Fondurilor structurale;

- *măsuri specifice fiecărui subsector*.

Aceste măsuri vizează și valorificarea oportunităților pe care le are România în spațiul extins al Mării Negre. Acestea se referă atât la oportunitățile date de diplomația energetică, cât și la cele ale afacerilor. Depinde atât de capacitatea actorilor statului român, cât și de organizațiile comerciale din domeniul energiei de a le exploata.

Este posibil ca factorii politici de decizie de la București să acționeze eficient și oportun, iar vulnerabilitățile existente la nivelul sectorului energetic să nu poată fi vizate de amenințările identificate. În aceste condiții, oportunitățile din mediul intern și extern de securitate conduc la o cu totul altă situație energetică în viitor.

Considerăm că regiunea Mării Negre, în ultimii ani, a devenit o zonă cu risc sporit din punct de vedere politic. Din cauza utilizării ca armă, într-o criză politico-militară, a rețelelor de transport de gaze naturale prin Ucraina, se pun multe semne de întrebare în ceea ce privește stabilitatea, pe termen mediu și lung, ruta de aprovizionare cu gaze, aceasta

având un impact devastator asupra stabilității la nivel regional.

Observăm că evenimentele din Turcia, din vara anului 2016, au o influență deosebită asupra mediului investițional turcesc, cu un potențial impact asupra securității energetice europene⁹.

Trebuie clarificată problema tranzitului prin Ucraina a gazelor rusești, începând cu 2019, precum și luarea la timp a măsurilor necesare modernizării infrastructurii și rezolvării aranjamentelor contractuale, care să dea siguranță României în aprovizionarea, la timp, cu gaze naturale de import. Explorarea, dezvoltarea și exploatarea gazelor naturale în Marea Neagră se fac într-un climat de securitate adecvat și de predictibilitate.

Apreciem că, prin măsurile de modernizare a capacităților de depozitare a gazelor naturale și prin realizarea sistemelor de echilibrare și de rezervă a energiei electrice, țara noastră își poate aduce o contribuție importantă la piața regională a serviciilor tehnologice de sistem.

NOTE:

1 Constantin Hlihor, *Securitatea energetică în noul mileniu*, Revista româno-americană, serie nouă, no. 1, 2007, pp. 67-69.

2 *Sinergia Mării Negre – o nouă inițiativă de colaborare regională*, COMISIA COMUNITĂȚILOR EUROPENE, Bruxelles, 11.4.2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:RO:DOC>. accesat la 03.11.2016.

3 *Strategia Energetică a României 2016-2030, cu perspectiva anului 2050*, 15 noiembrie 2016.

4 Robert M. Cutler, *A Strategy for Cooperative Energy Security in the Caucasus*, în *Caspian Crossroads* 3, no. 1, Spring 1997, p. 24.

5 J.-P. Pauwels, *Géopolitique de l’approvisionnement énergétique de l’Union Européenne au XXIe siècle*, vol. II, Bruxelles, Bruylant, 1997.

6 *Ibidem*.

7 Stephen Blank, *Russia Realises its Cartel*, *Central Asia-Caucasus Analyst*, 30 November 2005; Serghei Blagov, *Deal With Turkmenistan Enhances Russia’s Energy Position in Central Asia*, *EurasiaNet*, 24 January 2006.

8 *Ibidem*.

9 *Strategia Energetică a României 2016-2030, cu perspectiva anului 2050*, 15 noiembrie 2016.

BIBLIOGRAFIE

Blank Stephen, *Russia Realises its Cartel*, *Central Asia-Caucasus Analyst*, 30 November 2005; Serghei Blagov, *Deal With Turkmenistan Enhances Russia’s Energy Position in Central Asia*, *EurasiaNet*, 24 January 2006.

Cutler M. Robert, *A Strategy for Cooperative Energy Security in the Caucasus*, în *Caspian Crossroads* 3, no. 1, Spring 1997.

Hlihor Constantin, *Securitatea energetică în noul mileniu*, Revista româno-americană, serie nouă, no. 1, 2007.

Pauwels J.-P., *Géopolitique de l’approvisionnement énergétique de l’Union Européenne au XXIe siècle*, vol. II, Bruxelles, Bruylant, 1997.

Strategia Energetică a României 2016-2030, cu perspectiva anului 2050, 15 noiembrie 2016.

Sinergia Mării Negre – o nouă inițiativă de colaborare regională, COMISIA COMUNITĂȚILOR EUROPENE, Bruxelles, 11.4.2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:RO:DOC>.